

LIBRIS

We know
books

Val Butnaru

**PATIMILE
DUPĂ IOV**

CUPRINS

CARTEA ÎNTÂI. FÂȘIA CELOR DOUĂ CEASURI.....	7
I. Dimitrie	9
II. Toma.....	59
III. Pintilie.....	91
IV. Toma.....	102
CARTEA A DOUA. DEZRĂDĂCINATUL.....	119
Alexie.....	121
CARTEA A TREIA. ACORDEONUL	237
I. Petra.....	239
II. Toma.....	254
III. Sebastian.....	287
EPILOG	307
Mitru.....	309

Dimitrie stătea în mijlocul bătăturii, cu privirea pierdută în rândurile de viță-de-vie din fundul grădinii. Înalt cum era, gândea în sinea lui, ar fi numai bun ca harag înfipt la rădăcina unui butuc. Sau ca sperietoare de alungat ciorile. La ce altceva ar fi de folos? Când neputința și furia i-au cuprins întregul corp, a ridicat un bolovan de pământ uscat și l-a izbit cu putere de tulpina bătrânului măr din fața ușii. Nu, nu astfel își imaginase el acea zi de 28 iunie 1910.

– Dar de ce? se întreba în șoaptă, știind că nimeni nu-i va răspunde. Ce i-am făcut? Ce i-a lipsit? De ce și-a abandonat copiii?

De fapt, Stefana nu și-a abandonat toți copiii, așa cum pretindea Dimitrie, ci doar pe doi: Toma și Petra. Și acest lucru putea fi justificat într-o oarecare măsură, vor susține mai târziu câteva voci din Bisericuța: Toma era prea atașat de tatăl său ca să accepte o fugă matinală – lașă, ticăloasă, inexplicabilă –, iar Petra, fata de șase ani, cu comportamentul și apucăturile ei de idioată mică, dădea impresia unei bolnave, ce să ne mai ascundem după deget! Copila avea să fie o povară prea mare la un drum nu se știe cât de lung. Dar și o bătaie de cap inutilă pe viitor.

Nimeni nu putea desluși cu certitudine motivele dispariției Stefanei, dar exista cel puțin un martor care susținea cu tărie ceea ce văzuse cu ochii lui: tânăra femeie a plecat din casa lui Dimitrie în zorii zilei de 28 iunie,

luând cu ea doar o valiză – cu haine, probabil – și ținându-l strâns de mână pe Alexie, fiul lor mijlociu de opt ani, care nu ieșea din cuvântul mamei, lucru știut de toți copiii din mahala.

Când l-a văzut izbind cu furie bolovanul de tulpina mărului, Andrei *Pur-și-simplu* s-a apropiat de poarta lui Dimitrie.

– Au ținut-o tot o fugă, încolo! și a arătat cu mâna într-o direcție greu de definit, dar, oricum, ușor de înțeles că spre marginea satului, nu în altă parte, puteau să plece. Îi aștepta o trăsură la capătul uliței. Una din acelea boierești, a ținut să precizeze, mulțumit de propriul spirit de observație, dar și cu malițiozitatea sărăntocului ajuns prin voia circumstanțelor să-i fie de ajutor celui mai bogat ca el. Sau chiar să-i fie superior, apărând în fața lumii ca un ins mai informat decât cel mai avut gospodar, considerat fruntea satului.

Andrei locuia cu două case mai în vale de fântâna de pe *Ulița Mare* și se lăuda cu acest lucru cu orice ocazie, de parcă el ar fi săpat puțul, și nu bătrânul Ioan Iov, pe vremea când era primar. Fântâna, adâncă de 28 de metri, era cu adevărat un motiv de mândrie pentru toți cei care-și aveau casele pe *Ulița Mare*. Biserițenii, chiar și cei din cele mai îndepărtate mahalale, veneau să-și umple ciubelele anume din această fântână. Nicăieri în altă parte nu exista apă mai bună ca acolo. Unii afirmău că e și tămăduitoare.

Andrei era obișnuit să mintă, fiindcă se trăgea dintr-un neam de oameni visători, dar lăsători de felul lor și cam țăfnoși. Le sărea țăndăra din te miri ce.

Pe când era copil, tatăl lui l-a luat, într-o bună zi, la Bolgrad, la târgul de duminică. Mergând pe o stradă centrală a așezării, alături de părintele său mulțumit de cât de repede își vânduse toată marfa, a văzut doi tineri îmbrăcați în uniforme de liceeni. Depășindu-i și discutând ceva foarte aprins, într-o limbă română pe care n-o mai auzise în satul lui, unul dintre ei a exclamat: „Pur și simplu nu ești în stare să înțelegi așa ceva!”. Această îmbinare de cuvinte – *pur și simplu* –, pe care o auzea pentru prima dată, l-a zguduit, l-a vrăjit și l-a pus pe gânduri deopotrivă. Nu cunoștea sensul expresiei, dar i s-a părut atât de neobișnuită și de frumoasă, încât s-a trezit folosind-o la tot pasul. Când l-a auzit rostind-o de câteva ori, încă la Bolgrad, tatăl lui l-a avertizat să înceteze imediat.

– În caz contrar, te pomenești botezat cu această *sintagmă*, care nici măcar nu se știe ce înseamnă.

Tatăl lui Andrei, la rândul său, nu știa ce înseamnă cuvântul *sintagmă*, dar, auzindu-l cândva de la domnul învățător din Biserițuța, intuise că îl poate folosi în cazurile când cineva răsuțește atât de măiestrit cuvintele, încât nici naiba nu le poate descurca. Azi *sintagmă*, mâine *sintagmă*, până s-a obișnuit și rostea cuvântul ciudat la tot pasul.

Tatăl lui Andrei știa că în Biserițuța nu exista sătean să nu poarte o poreclă. Fără nicio excepție. El însuși se numea Iorgu *Sintagmă*. Adică *Sintagmă* îi era poreclă, satul uitându-i de mult numele adevărat. Potrivit tradiției, micul Andrei urma să moștenească porecla capului familiei, precum și ceilalți copii din casa lor, indiferent de gen.

Ei bine, tocmai în cazul lui s-a produs excepția, tulburându-i profund pe bisericuțenii atașați de tradițiile seculare. Andrei nu și-a ascultat părintele și doar peste câteva zile s-a ales cu o tinichea zornăitoare – Andrei *Pur-și-simplu*. Nici nu putea fi altfel, odată ce un prâslea, la fiecare două-trei cuvinte, scotea pe gură o înjurătură necunoscută și, deci, considerată ofensatoare de păstrătorii datinilor strămoșești. Și de-ar fi numai atât! De s-ar fi limitat excepția doar la această deviere – un copil cu o altă poreclă decât părintele lui –, ei iată că nu, lucrurile au luat o turnură total neașteptată pentru mulți locuitori ai satului. Paradoxal, dar și tatăl lui devenise, cu timpul, Iorgu *Pur-și-simplu*.

De dragul adevărului, trebuie să recunoaștem că celor care izvoceau poreclele în sat li se cam acrise de acest cuvânt straniu și greu de pronunțat – *sintagmă*. Nu că cealaltă îmbinare de cuvinte – *pur și simplu* – ar fi fost cu mult mai clară, dar, cel puțin, nu genera comentarii de ordin transcendental.

Dezgustat de atitudinea pretins compătimitoare și întorcându-i scârbit spatele celui care jubila pe ascuns de nenorocirea ce i se întâmplase, Dimitrie a revenit în curte. Pentru prima dată în viață a simțit că sângele îi clo-cotea de furie și de obidă. Orice bărbat cu bun-simț ar fi trecut la acea oră pe *Ulița Mare*, pe lângă casa lui Dimitrie *Unirea Principatelor*, i-ar fi înțeles zbuciumul și, în general, ar fi rezonat cu starea lui de spirit. Unde s-a mai pomenit în satul lor ca o nevastă să-și părăsească soțul și să plece de acasă cu noaptea-n cap, pe ascuns, cu cine

știe ce ibovnic? Și răpind un copil pe deasupra! O rușine mai mare nici că se pomenea pe lumea asta! Dar ce putea face? Să-i ordone șefului de post să înșeuzeze calul și să pornească în căutarea fugarilor? Și ce anume să conțină acel ordin? „Dat fiind faptul că soția primarului satului Bisericuța și-a părăsit căminul conjugal, ordon să fie găsită și adusă imediat la locul de domiciliu!” O, ce râsete răutăcioase, ce hohote satanice și ce bârfe usturătoare s-ar isca mai târziu! Vai, ce glume neroade și nesărate vor fi ticluite când întâmplarea va deveni cunoscută întregii comunități conduse ireproșabil până acum!

Dar ceea ce-i mistuia cu adevărat sufletul era faptul că netrebica de Stefana a ales să dispară exact de ziua de naștere a lui Toma! Știa foarte bine cât de mult aștepta băiatul acest 28 iunie. Ca nimeni alta, anume Stefana era la curent cu discuțiile *secrete* dintre bărbatul ei și fiul lor mai mare. Urmau să dea o petrecere acasă, în curte, la care erau invitați toți copiii de la școala primară din Bisericuța, după moda de la oraș. Cine dacă nu ea auzise de mai multe ori de planurile pe care și le făcea Toma, legate de serbarea celor zece ani împliniți și, mai ales, de cado-ul promis de Dimitrie: un costum marinăresc cusut tocmai la Cahul, de însuși Ștrul Leibovitz, meșter neîntrecut în toate târgurile din Bugeac! „Costum marinăresc!”, a strâmbat Stefana din buze, ironizând în stilul ei de intelectual fin: „Bisericuța noastră, pierdută în monotonia stepelor din sudul Basarabiei, nu amintește în niciun fel de o mare putere maritimă, cu un port în care să ancoreze vase uriașe cât balena biblică. De, de-am fi trăit pe malul Dunării, la Reni, bunăoară...”

„Lasă, că Ialpugul nostru nu e cu nimic mai prejos ca Dunărea, a intervenit Dimitrie, mai mult pentru a-și încuraja băiatul. Și pe urmă, cei de la Reni chiar ne invidiază și au pentru ce: anume la hotarul Bisericuței începe *Fâșia celor două ceasuri*”, a constatat el cu emfază în cele din urmă, punând punct discuției.

„Ei bine, da, s-a auzit mai târziu aceeași voce a soției, marele fluviu Ialpug ar putea justifica într-o anumită măsură ținuta de matelot a băiatului nostru!”

Dimitrie plecase în ajun la Cahul să ridice comanda, însă meșterul Leibovitz nu terminase lucrul și primarul de Bisericuța a fost nevoit să rămână peste noapte în oraș și să se întoarcă în sat abia a doua zi dimineața. Aflând de la Andrei *Pur-și-simplu* despre fuga soției sale, Dimitrie s-a gândit că Stefana căzuse la o înțelegere cu croitorul Ștrul. Altfel nu putea fi justificată întârzierea inexplicabilă la coaserea costumului marinăresc pentru Toma. Dar fiindcă nu avea probe în acest sens și pentru a nu se face de râs și mai mult în fața lumii, nici n-a îndrăznit să-i reproșeze ceva sau să-l *descoase* pe croitorul evreu.

Continua să stea neclintit în mijlocul bătăturii, să înghită noduri dureroase, ca niște ghemuri de sârmă ghimpată, și să-și șteargă pe furiș lacrimile care-i izvorau direct din sufletul rănit. Erau rănile provocate de femeia pe care a iubit-o mai mult ca orice.

Își amintea foarte bine ziua în care a văzut-o pentru prima dată, în cele mai mici amănunte. Era 22 martie 1888, într-o dimineață mohorâtă, la înmormântarea tatălui său. Aproape tot satul venise să-și ia rămas-bun de

la fostul primar al Bisericuței. Dimitrie stătea lângă sicriu, în biserică, și strângea în pumn *Crucea Sf. Gheorghe*. A adus-o la trista ceremonie purtând-o în buzunar. Inițial, se gândise s-o păstreze în casă drept amintire despre viteazul lui părinte, cu un picior pierdut în luptele din Războiul pentru Independență. Până la urmă, și-a spus că nu e corect să-l lipsească pe tata de distincția scăldată în sânge. S-a apropiat de trupul neînsuflețit și i-a prins-o de reverul tunicii lui cam ponosite. În acel moment, cineva s-a apropiat din spate, l-a strâns ușor de cot și i-a șoptit la ureche:

– Și bunicul meu a căzut la Plevna.

A întors capul și a văzut o fată de o frumusețe incredibilă, îngerească: cu părul lung, negru, lucios, şuvițele grele lunecând din basmaua înflorată, și cu niște ochi imenși, de un albastru sclipitor, care i-au luat vederea și l-au făcut să tresară. Contrastul dintre negru și albastru i-a tăiat respirația. Și-a dat seama că era Stefana. Auzise câte ceva despre o fată alintată, fiica unor mici fabricanți, venită din oraș în vizită la niște verișoare de-ale ei care stau pe *Ulița Bulgarilor*. Da, probabil era din cale afară de răsfățată, dacă a îndrăznit să se apropie, în biserică, de un tânăr necunoscut și să intre în vorbă cu el.

Alintată, alintată, dar nu și-a mai rupt privirea de la ea. Părintele în sicriu, iar el cu ochii pe bulgăroaica ceea frumoasă! Nu s-a putut stăpâni să nu-i răspundă:

– E pe aproape, dar e departe!

Văzându-i nedumerirea din priviri, a adăugat: „Tata a luptat la Vidin. Acolo și-a pierdut piciorul”.

După înmormântare, isprăvind toate treburile, Dimitrie s-a mai întâlnit de câteva ori cu Stefana, aproape întotdeauna întâmplător. *Ulița Bulgarilor* se intersecta cu *Ulița Mare* chiar în preajma renumitei fântâni din apropierea casei lui Andrei *Pur-și-simplu* și astfel cei doi aveau ocazia să mai schimbe câteva vorbe din mers.

În scurt timp, a venit și ziua despărțirii, fata anunțându-l că se întoarce acasă, la Cahul. În scurt timp de la plecarea Stefanei, Dimitrie a simțit că a început să-l frigă ceva la stomac, apoi la inimă. Suporta cu greu lipsa fetei alintate, spunându-și într-o bună zi că o va aduce acasă la el și se va însura cu ea. Tatăl fetei, micul fabricant din Cahul, fiind bulgar, s-a împotrivit furibund, invocând ca argument porecla tânărului bisericețean – *Unirea Principatelor* – drept un semn clar de loialitate României, țara în care se născuse. Pe cealaltă parte, mai spunea bulgarul, un naționalist cum este Dimitrie nu se va supune nicio dată Imperiului Rus și țarului. Micul fabricant din Cahul era de neîntrecut în politică, fiindcă se pregătea să candideze pentru Zemstva gubernială. Nici n-a stat să asculte contraargumentele lui Dimitrie.

După un an de vizite reciproce și întâlniri pe ascuns, tinerii s-au căsătorit, făcând o nuntă discretă la oraș, în cercul restrâns al unor prieteni de vârsta lor. În aceeași zi, Dimitrie a adus-o pe Stefana în casa părintească, unde, după moartea lui tata, locuia de unul singur. Peste încă un an, s-a născut Toma și totul părea să meargă bine, dar Dimitrie începuse să sesizeze, cu o anumită neliniște, primele semne de comportament cumva mai bizar al tinerei

lui soții. O chestiune – pe cât de sensibilă, pe atât de nedreaptă – care l-a izbit neplăcut a fost faptul că Stefana i-a cerut ultimativ să vorbească cu ea doar în limba rusă. Ultimatumul ei era cu atât mai straniu, ba chiar stupid, cu cât nici chiar bulgarii din Bisericuța nu vorbeau rusește, decât acasă sau atunci când plecau la oraș să-și rezolve vreo problemă cu autoritățile statului. Când a întrebat-o ce s-a întâmplat, ce a apucat-o să înainteze condiții atât de absurde, nici n-a vrut să discute, retezându-i furioasă că deja de mai bine de zece ani a fost restabilită administrația rusească în ținut și ar fi bine să se obișnuiască cu această idee.

„Da, așa este, dragă Stefana, i-a răspuns nedumerit, de mai bine de zece ani au revenit rușii, dar nu vezi că viața oamenilor nu s-a schimbat aproape deloc? Vreau să spun că limba rusă o vorbesc doar funcționarii de stat, oamenii simpli își văd de-ale lor, comunicând fiecare în limba pe care o cunoaște.”

Dimitrie avea dreptate. Chiar dacă revenise guvernarea țaristă, viața din Bisericuța nu se deosebea de cea de pe timpul lui Ioan Cuza sau Carol I, iar legile și organizarea administrativă a celor trei județe din sudul Basarabiei au rămas și ele neschimbate, aceleași ca pe timpul celor douăzeci și doi de ani de aflare în componența Principatelor. Birocrația aparatului gubernial și chiar a întregului Imperiu Rus se supunea cu greu oricăror schimbări, suferea cumplit când era pusă în fața dilemelor și, în felul acesta, chestiunea privind trecerea celor trei județe de la vechea organizare administrativă românească la cea ru-

sească va fi transmisă spre soluționare de la un guvern la altul, ajungând până la Kerenski și Guvernul lui Provizoriu.

Mai târziu, Stefana a început să bombănească tot mai des, manifestându-și disprețul față de viața de la țară și față de condiția lor de anonimi uitați într-o localitate anonimă. De fiecare dată, Dimitrie îi răspundea blând că gospodăria lor e cea mai arătoasă, cea mai bogată, fruntea frunții, mai pe scurt. Nu mai găsești alta ca asta în toată Bisericuța, oricât ai căuta. Au de toate: pământuri, vite, oi, moară.

– Ce folos din pământul și vitele tale?! Tatăl tău măcar a fost cineva! O persoană importantă! Un primar respectat în acest sat, pe când tu..., i-a aruncat într-o bună zi o vorbă ofensatoare.

A spus-o parcă în zefleMEA, parcă dintr-o ranchiună ascunsă adânc în suflet.

Dimitrie a căzut pe gânduri, întorcând în minte, pe o parte și pe altă, cuvintele ei. Ce voia să sugereze? Că nu mai era de nasul ei? Dar poate că ideea nici nu-i aparținea? Poate că, devenind membru al Zemstvei, tatăl ei o influența în halul acesta? Dincolo de toate, probabil mai era ceva la mijloc. Chiar dacă aceste vorbe i-au scrijelit dureros sufletul, a fost nevoit, în cele din urmă, să recunoască faptul că avea dreptate. E timpul, e timpul să urmeze exemplul tatălui său și să nu se mai mulțumească doar cu situația lui comodă de gospodar înstărit.

După ce a stat și a cântărit îndelung toate argumentele, a urcat în trăsură și a plecat la Cahul să informeze ad-

ministrația județului despre planurile sale, iar peste un an a fost ales primar. Dar tot degeaba! Stefana continua să bombănească nemulțumită și găsea mereu capăt de cearță. Dimitrie încerca s-o înțeleagă și să-i facă pe plac, satisfăcându-i orice capriciu. Era atât de frumoasă și o iubea atât de mult, încât era gata să-i ierte toate nazurile. Nici chiar ajungând la el zvonurile despre ibovnicul de la Cahul, un ofițer rus, cu care se vedea cam o dată la două săptămâni, când pleca la părinți sau pretextând treburi de neamănat la croitoria lui Ștrul Leibovitz ori la nu se știe ce prăvălie de mătăsuri, n-a mișcat un deget pentru a curma această relație. S-a prefăcut că nu auzise nimic. Spera să-i treacă aerele astea de mare curtezană sau de intelectuală subțire și rafinată, care se pretindea, iar în casa lor să revină dragostea de altădată, cea mare, fiorii căreia i-a simțit pentru prima dată stând lângă coșciugul cu trupul neînsuflețit al tatălui său. Ei bine, nu i-au trecut! Ba mai mult: a fugit de acasă chiar de ziua de naștere a lui Toma!

Dimitrie mai stătea încă în băătăura din fața casei, cugetând ce să-i spună și cum să-l liniștească pe Toma când acesta va afla de dispariția mamei lui. Și nu atât de Stefana era atașat copilul, cât de fratele său Alexie, cu care se juca ziua întreagă. Erau nedespărțiți. Ba alergau împreună până la Dealul numit Pleșuv și urmăreau uimiți, cu gurile căscate și cu ochii măriți de groază, aripile înfricoșătoare ale morilor de vânt, ba se scăldau în Ialpug până li se învinețeau buzele, li se smochinea pielea de la buri-cele degetelor și le clănțăneau dinții de frig, ba, încălcând interdicțiile satului și ale părinților, treceau podul și se